

**KAJ JE
NATO?**

Izdajatelj: Združenje Atlantski svet Slovenije (zanj dr. Anton Bebler)

Zasnova: Tomaž Šušteršič

Lektura: Vojko Klančnik

Oblikovanje in tehnična ureditev: Maurice Zalaznik

Slikovno gradivo: NATO Office of Information and Press, arhiv ZASS

Tisk: Premiere d.o.o.

www.atlantski-svet.org

Ljubljana, junij 2002

KAJ JE NATO?

Beseda Nato je kratica, s katero v našem jeziku, tako kot v številnih drugih, imenujejo »Organizacijo severnoatlantskega sporazuma«. Njeno polno ime v angleščini je »The North Atlantic Treaty Organization«. Odtod je izpeljana kratica NATO. V francoščini, drugem uradnem jeziku Nata, temu ustreza ime »L'Organisation du Traité de l'Atlantique Nord« ali skrajšano l'OTAN. Od l. 1966 je sedež te mednarodne organizacije v prestolnici Kraljevine Belgije Bruslju.

Zamisel o obrambnem zavezništvu držav, z obalami ob Severnem Atlantiku, se je porodila v vrstah begunske kraljeve vlade Norveške pozne jeseni l. 1940. To zamisel je britanski javnosti prvi predstavil tedanji norveški minister

socialni demokrat Trygve Lie, ki je kasneje postal prvi generalni sekretar OZN. Njegova pobuda je imela v tedanjih okoliščinah izrazito protinacistično in protitotalitarno ost. Nenavadna zamisel z obrambnim sporazumom povezati zemljepisno zelo oddaljene evropske in severnoameriške države pa tedaj ni naletela na podporo ne v ZDA in ne v Veliki Britaniji.

V letih neposredno po koncu druge svetovne vojne (1945-1949) so postajale vlade zahodnoevropskih držav vedno bolj zaskrbljene zaradi stopnjevanja »hladne vojne« ter

vse večjih napetosti v odnosih s tedanjo Sovjetsko zvezo in nastajajočim komunističnim vojaškopolitičnim blokom. Zaradi tega je l. 1947 britanska diplomacija obudila že skoraj pozabljeno norveško zamisel, ki pa so jo ZDA zavrnila. Namesto transatlantskega pakta so ZDA predlagale zahodnoevropskim državam ustanovitev regionalne obrambne zveze. Iz te pobude je pomladi l. 1948 nastala Organizacija bruseljskega sporazuma, kasneje preimenovana v Zahodnoevropsko unijo (WEU).

Po državnem udaru na Češko-slovaškem in sovjetski blokadi Zahodnega Berlina pa je vlada ZDA spremenila svoje stališče in odstopila od več kot sto petdeset let stare tradicije vojaškega nepovezovanja z evropskimi državami v mirnem času. Zato je že v juliju 1948 v Washington povabila diplomatske predstavnike petih držav podpisnic Bruseljskega sporazuma (Francije, Velike Britanije, Nizozemske, Belgije in Luksemburga) ter Kanade. V tem krogu sedmih držav je potekala izmenjava mnenj o ustanovitvi severnoatlantske obrambne zveze,

izdelan pa je bil tudi osnutek temeljnega sporazuma. Čeprav je bila listina v grobem pripravljena že v septembru 1948, so morali z ustanovitvijo počakati na nastop novoizvoljenega predsednika ZDA januarja 1949. Po dodatnih pogajanjih in pripravah so k podpisu izpopolnjenega sporazuma uradno povabili še pet držav. Američani so poleg tega zaupno poizvedovali še v treh prestolnicah. Švedska in Španija sta jim odgovorili negativno. Irska je bila pripravljena pristopiti k zavezništvu, ob tem pa je zastavila pogoje nesprijemljive za Veliko Britanijo. 4. aprila 1949 so zunanji ministri ZDA, Kanade, Velike Britanije, Francije, Italije, Luksemburga, Belgije, Nizozemske, Islandije, Danske, Norveške in Portugalske v Washingtonu naposled slovesno podpisali Severnoatlantski sporazum. Do podpisa je prišlo kljub močnemu diplomatskemu pritisku Sovjetske zveze. Nekaj dni pred napovedanim podpisom je namreč sovjetska vlada z diplomatsko noto posvarila vse napovedane podpisnice, da bo njihov pristop k sporazumu »obravnavala kot sovražno dejanje« naperjeno zoper »vitalne interese ZSSR«. Severnoatlantski sporazum so v petih mesecih ratificirali parlamenti vseh dvanajstih držav ustanoviteljic, povsod brez referendumov.

SEVERNOATLANTSKI SPORAZUM

Severnoatlantski sporazum je mednarodnopravna podlaga za večstransko politično in obrambno povezovanje med državami podpisnicami.

Namen združenja je odvrnitev oborožene agresije na eno ali več držav podpisnic oziroma, če do oborožene agresije kljub temu pride, učinkovita kolektivna obramba. Sporazum predvideva tudi mirnodobno sodelovanje med državami podpisnicami na političnem, gospo-

darskem, znanstvenem in kulturnem področju. Veljavnost sporazuma je časovno neomejena.

Uvod

Severnoatlantski sporazum izraža privrženost držav podpisnic načelom Ustanovne lis-

tine OZN, njihovo željo živeti v miru z vsemi ljudstvi in vladami ter odločenost, da bodo branile naslednja temeljna načela:

- demokracijo,
- svobodo posameznika,
- pravno državo.

Države podpisnice želijo pospeševati stanovitnosti in blaginjo na območju severnega Atlantika in so odločene vzpostaviti sistem kolektivne obrambe ter tako ohraniti mir in varnost.

1. člen

obvezuje države podpisnice, da bodo v skladu z načeli Ustanovne listine OZN skušale sleherni meddržavni spor, v katerem bi lahko bile vpletene, rešiti z mirnimi sredstvi, in tako zagotovile, da mednarodni mir in varnost ne bosta ogrožena. V členu je še zapisano, da se bodo države podpisnice v mednarodnih odnosih vzdrževale uporabe sile in groženj s silo na vsak način, ki bi bil nezdržljiv s cilji OZN.

2. člen

obvezuje države podpisnice, da prispevajo k nadaljnjemu razvoju miroljubnih in prijateljskih mednarodnih odnosov, in sicer:

- s krepitvijo svojih svobodnih institucij in boljšim razumevanjem načel, na katerih so te utemeljene,
- s pospeševanjem stanovitnosti in blaginje,
- z odpravo konfliktov v mednarodnih gospodarskih odnosih in s pospeševanjem medsebojnega gospodarskega sodelovanja.

3. člen

obvezuje države podpisnice, da bodo za uresničevanje določil sporazuma individualno in kolektivno, s stalno in učinkovito samopomočjo in medsebojno pomočjo razvijale in ohranjale individualno in kolektivno sposobnost upreti se oboroženemu napadu.

4. člen

obvezuje države podpisnice, da se bodo zbrale na posvetovanju na zahtevo katerekoli izmed njih, ki bi menila, da so ogroženi njena ozemeljska celovitost, politična neodvisnost ali varnost.

5. člen

je ključni člen sporazuma in izraža obveznost držav podpisnic, da obravnavajo oborožen napad na eno ali več držav podpisnic kot napad na vse podpisnice. V takih primerih bodo zaveznice uveljavile svojo pravico do individualne ali kole-

ktivne samoobrambe v skladu z 51. členom Ustanovne listine OZN. Individualno ali v sodelovanju z drugimi državami podpisnicami bodo zaveznice takoj pomagale napadeni državi oziroma državam na način, ki ga bodo ocenile za nujnega, vključno z uporabo oborožene sile,¹ zato da bi ponovno vzpostavile in ohranile varnost v severnoatlantskem prostoru. O oboroženem napadu na eno ali več držav podpisnic ter o svojih obrambnih dejavnostih in ukrepih bodo zaveznice nemudoma obvestile Varnostni svet OZN. Države podpisnice bodo svoje dejavnosti in ukrepe, ki jih predvideva 5. člen sporazuma, prenehale izvajati, ko bo Varnostni svet OZN sprejel ustrezne ukrepe za ponovno vzpostavitev mednarodnega miru in varnosti.

6. člen

opredeljuje ozemlja in predmete, za katere veljajo določila predhodnega, 5. člena sporazuma:

1. ozemlja držav podpisnic v Evropi in severni Ameriki, ozemlje Turčije ter otoki v severnoatlantskem prostoru, severno od Rakovega povratnika, ki so pod suverenostjo držav podpisnic;

2. kopenske sile, ladje in letala držav podpisnic na zgoraj navedenih območjih in nad njimi, Sredozemskem morju in v severnoatlantskem prostoru severno od Rakovega povratnika.

7. člen

ugotavlja, da sporazum v ničemer ne prizadeva pravic in dolžnosti članic, navedenih v Ustanovni listini OZN, ter prednostne odgovornosti Varnostnega sveta OZN za ohranitev mednarodnega miru in varnosti.

8. člen

zagotavlja, da nobeden izmed prej sklenjenih meddržavnih sporazumov med državami podpisnicami ter med državami podpisnicami in tretjimi državami ni v nasprotju z določili tega sporazuma. Države podpisnice se tudi obvezujejo, da ne bodo prevzele nobene mednarodne obveznosti, ki bi bila v nasprotju s severnoatlantskim sporazumom.

9. člen

obvezuje države podpisnice, da ustanovijo Svet, v katerem

¹ Besedilo tega člena je izraz kompromisa med zahodnoevropskimi državami, ki so predlagale določilo o takojšnji vojaški pomoči napadeni članici, in ZDA, ki jih je zavezovala ustavna pristojnost njihovega parlamenta kadar gre za napovedi vojne.

bodo zastopane vse, in ki se bo lahko kadarkoli karseda hitro sestal, da bo obravnaval uresničevanje določil tega sporazuma.

Če se bo to izkazalo za potrebno, lahko Svet ustanovi pomožna telesa. Svet bo takoj ustanovil obrambni odbor, ki bo predlagal ukrepe za uresničevanje določil 3. in 5. člena tega sporazuma.

10. člen

določa, da lahko države podpisnice soglasno povabijo v svoje vrste sleherno evropsko državo, ki bo lahko uveljavljala načela tega sporazuma in prispevala k varnosti v severnoatlantskem prostoru.

11. člen

določa, da bodo države podpisnice v skladu s svojimi ustavnimi postopki ratificirale sporazum o razširitvi zaveznitva. Sporazum bo postal veljaven za države, ki ga bodo ratificirale, ko bo večina držav podpisnic vladi ZDA predložila listine o ratifikaciji sporazuma. Vlada ZDA bo o vsaki ratifikaciji

obvestila vse ostale podpisnice.

12. člen

določa, da se bodo države podpisnice, če bo katera od njih to izrecno zahtevala, po desetih letih veljavnosti sporazuma posvetovale o morebitni reviziji sporazuma. Pri tem bodo upoštevale dejavnike, ki vplivajo na mir in varnost v severnoatlantskem prostoru ter razvoj univerzalnih in regionalnih instrumentov za zagotavljanje mednarodnega miru in varnosti v skladu z Ustanovno listino OZN.

13. člen

določa, da lahko sleherni država podpisnica izstopi iz sporazuma, vendar šele po dvajsetih letih njegove mednarodnopravne veljavnosti (t. j. po l. 1970). Država, ki bi želela izstopiti iz sporazuma, mora svojo namero eno leto prej sporočiti vladi ZDA, ki bo o tem obvestila ostale države podpisnice sporazuma.

14. člen

navaja, da sta angleška in francoska različica sporazuma pristni in enakovredni. Depozitar sporazuma je vlada ZDA.

RAZVOJ ZAVEZNIŠTVA OD NJEGOVE USTANOVITVE

V začetku petdesetih let je nevarnost tretje svetovne vojne vzpodbudila nadaljnjo širitev zavezništva, in sicer predvsem iz vojaških razlogov. Tako sta se leta 1952 zavezništvu pridružili tudi Grčija in Turčija, leta 1955 pa še Zvezna republika Nemčija². Kot zadnja, šestnajsta članica, je bila v obdobju »hladne vojne« v zavezništvo sprejeta Španija (1982). Sprejem Španije, šele po demokratičnih spremembah v tej državi pa je bil že motiviran predvsem s političnimi in ne vojaškimi razlogi.

Skozi vse to obdobje Nato ni zagotavljal zgolj skupne obrambe svojim članicam, temveč tudi varnost in stabilnost vsej Zahodni Evropi in Severni Ameriki. Tako je delovanje zavezništva veliko prispevalo k hitremu gospodarskemu in družbenemu razvoju območja. Nekateri opazovalci so varnost, ki jo je Zahodni Evropi zagotavljal Nato, celo poimenovali »kisik blagostanja«. Zavezništvo je s svojo dejavnostjo pospešilo tesnejše evropsko gospodarsko sodelovanje in

povezovanje ter gospodarski in tehnološki vzpon Zahoda. Ta razvoj je prispeval k temeljitim spremembam v odnosu moči med Zahodom in Vzhodom in posledično k daljnosežni preobrazbi mednarodnega varnostnega okolja. Padcu berlinskega zidu novembra 1989 in združitvi Nemčij oktobra 1990 sta kmalu sledila dva druga zgodovinska dogodka: razpustitev Varšavskega pakta in razpad Sovjetske zveze. S tem je bila presežena ostra političnoideološka in vojaška delitev v Evropi.

V vzdušju konca hladne vojne so nekatere članice Nata precej znižale svoje izdatke za obrambo – tudi za eno četrtno. Vendar pa se je kmalu pokazalo, da se je ob močno zmanjšani nevarnosti splošnega celinskega vojaškega spopada, občutno povečala nevarnost regionalnih konfliktov, še zlasti na ozemljih nekdanje SFRJ in Sovjetske zveze. Članice Nata so tedaj sklenile, da jim zavezništvo, kljub nekaterim pozitivnim premikom, še vedno nudi najboljše jamstvo za njihovo var-

² L. 1951 – 1952 so v zavezništvu resno obravnavali možnost povabila tudi FLR Jugoslaviji. Namesto tega je FLRJ v avgustu 1954 s podpisom sporazuma na Bledu vstopila v trojno obrambno zvezo z dvema članicama Nata Grčijo in Turčijo in tako se je posredno povezala z Natom.

nost. Zato ohranja Nato svoje temeljno obrambno poslanstvo, kar navaja najnovejši »Strateški koncept zavezništva«, sprejet v aprilu 1999: »Varnost vseh zaveznic je nedeljiva: napad na eno izmed njih je napad na vse ... Združene vojaške sile zavezništva morajo biti sposobne odvrniti vsako morebitno agresijo zoper njega, čim prej ustaviti napredovanje agresorja, če do napada vendarle pride, ter zagotavljati politično neodvisnost in teritorialno integriteto svojih članic. Te sile morajo biti tudi pripravljene prispevati k preprečevanju konfliktov in voditi operacije kot odgovor na krize, ki ne zahtevajo sprožitve 5. člena Severnoatlantskega sporazuma.«

V spremenjenih okoliščinah so se odločile še za nove oblike političnega in vojaškega sodelovanja, vključno s kriznim upravljanjem in izvajanjem mirovniških operacij izven ozemelj članic zavezništva. Temu je Nato prilagodil svojo strukturo in politiko ter spodbudil konstruktiven politični dialog med zaveznicami in njihovimi sosedi. Na ta način se je Nato začel spreminjati iz sorazmerno ozkega vojaškopolitičnega zavezništva v širšo politično-varnostno

organizacijo. Strateški koncept, ki so ga voditelji držav članic sprejeli leta 1991, je na nov način povezal politične in vojaške prvine zavezništva v skladno celoto ter izpostavil sodelovanje z novimi partnerji kot sestavni del dolgoročne strategije zagotavljanja mednarodne varnosti v evroatlantskem prostoru.

Na vrhunskem zasedanju v Madridu julija 1997 je Nato potrdil svojo politiko odprtih vrat, ko je tri partnerice iz Srednje Evrope – Češko republiko, Madžarsko in Poljsko – povabil k začetku pogajanj o vstopu v članstvo. Uradno so te tri države sprejeli marca 1999. Na vrhunskem zasedanju v Washingtonu aprila 1999 je bil sprejet program pomoči preostalim kandidatkam za boljšo pripravo na članstvo. V program »Aksijskega načrta za članstvo« se je vključilo devet držav: Albanija, Bolgarija, Estonija, Latvija, Litva, Makedonija, Romunija, Slovaška, Slovenija. Temu programu se je leta 2002 pridružila tudi Republika Hrvaška.

Danes, dobrega pol stoletja po svoji ustanovitvi, razvija zavezništvo zelo široko pahljačo dejavnosti, katerih namen ni zgolj zagotavljati varnost svojim članicam, temveč prispevati k miru, stabilnosti, sodelovanju in demokratičnemu razvoju v celotnem evroatlantskem prostoru.

ORGANI ZAVEZNIŠTVA IN NAČIN ODLOČANJA

Najvišji in najpomembnejši organ odločanja v Natu je Severnoatlantski svet. To telo je predvsem politični forum, v katerem so enakopravno zastopani predstavniki vseh držav članic. Je edini organ, ki je omenjen v besedilu Severnoatlantskega sporazuma. Posebnost tega telesa je v tem, da lahko deluje na treh ravneh. Severnoatlantski svet se sestaja tedensko na ravni veleposlanikov – stalnih predstavnikov držav članic, dvakrat letno na ravni zunanjih in obrambnih ministrov ter enkrat v dveh-treh letih na ravni predsednikov držav ali vlad. Njegove odločitve imajo enako moč ne glede na raven predstavnštva. Vsaka država ima pravico zahtevati sestanek sveta. Poglavitni pomožni organ Severnoatlantskega sveta – »Odbor za obrambno načrtovanje« – se sestaja na veleposlaniški ali ministrski ravni.

Severnoatlantskemu svetu in njegovemu Odboru za obrambno načrtovanje so podrejena številna delovna telesa. Le-ta oblikujejo predloge, o katerih končno odloča Severnoatlantski svet. To so Politični odbor, Odbor za obrambne ocene, Odbor za infrastrukturo, Gospodarski odbor, Odbor za proračun, Odbor za informiranje in kulturne stike, Odbor za znanost, Odbor za izzive sodobne družbe itd. Obstajajo še drugi odbori in skupine, vključno s telesi za usmerjanje programov Partnerstva za mir, v katerih sodelujejo tudi partnerske države.

Najvišji funkcionar zavezništva je generalni sekretar. V skladu z demokratičnimi načeli se na

tem položaju nahaja vedno visok civilni politik, po navadi nekdanji zunanji ali obrambni minister. Tradicija veleva, da je na tem položaju vedno Evropejec. Do zdaj je med generalnimi sekretarji bilo največ Britancev (tudi sedanji generalni sekretar Lord George Robertson je Škot iz Velike Britanije), bili pa so tudi iz Nizozemske, Belgije, Italije, Nemčije in Španije. Generalni sekretar predseduje sejam Severnoatlantskega sveta (tudi kadar se sestaja na ravni predsednikov držav ali vlad) in glavnih odborov. Zahvaljajoč temu vodilnemu položaju lahko generalni sekretar vpliva na usklajevanje stališč zaveznic, oblikovanje konsenza ter sprejemanje odločitev. Generalni sekretar nima pooblastil za samostojno politično odločanje in lahko v imenu Nata deluje samo do točke, o kateri se sporazumejo vlade držav članic. Generalni sekretar je glavni predstavnik zavezništva v odnosih z vladami držav ter z drugimi mednarodnimi organizacijami. Poleg tega je tudi glavni predstavnik zavezništva v stikih z mediji.

Na vrhu vojaške strukture Nata je Vojaški odbor. V skladu z liberalnodemokratičnimi načeli je Vojaški odbor podrejen civilnemu Severnoatlantskemu svetu. Vojaški odbor sestavljajo načelniki

generalštabov oboroženih sil držav članic oziroma nacionalni vojaški predstavniki držav članic Nata. Ta organ nudi strokovne vojaške nasvete najvišjemu civilnemu organu in usmerja vrhovna poveljnika združenih zavezniških sil Nato. To sta vrhovni poveljnik zavezniških sil v Evropi (Supreme Allied Commander Europe, SACEUR), ki ima sedež v Belgiji, in vrhovni poveljnik zavezniških sil na Atlantiku (Supreme Allied Commander Atlantic, SACLANT), s sedežem v Norfolk, država Virginia, v Združenih državah Amerike. Po nepisani tradiciji je predsednik vojaškega odbora vedno general ali visoki admiral iz evropske članice, vrhovna poveljnika pa sta ameriška generala, oziroma general in admiral. Oba vrhovna poveljnika sta odgovorna za pripravo obrambnih načrtov in za vodenje obrambe območja, ki ga pokriva njegovo poveljstvo. Vsak vrhovni poveljnik poveljuje tistim vojaškim silam, ki so jih države članice vnaprej določile za skupno dejstvovanje. Vsak poveljnik skrbi za ohranjanje pripravljenosti zavezniških sil, razvoj njihovih zmogljivosti ter za izvajanje mirovnih in humanitarnih nalog zavezništva ob sodelovanju tudi s partnerskimi državami.

Predstavniki držav članic lahko polnopravno sodelujejo v vseh organih zavezništva. Z oziroma veliko število organov in potrebno specializirano znanje te pravice najmanjše članice

vedno ne izrabljajo. Organi Nata se sestajajo v rednih presledkih ali po potrebi na izrednih sestankih. Včasih je soglasje članic tako popolno, da ni težav s sprejemanjem odločitev. Ker ni glasovanja, se šteje da je odločitev soglasno sprejeta, če ji nobena članica ni nasprotovala. V primeru operacij, ki se sodijo pod čl. 5 in čl. 6 severnoatlantskega sporazuma je sodelovanje članic prostovoljno. Včasih pa zaradi različnih nacionalnih interesov in kljub dodatnim posvetovanjem, ni mogoče doseči dogovora. V takih primerih skupno akcijo odložijo ali se ji odpovedo. V organih Nata ne poznajo glasovanja. Nobeni državi članici skupnih odločitev ne vsiljujejo. Ravno zato še nobena država članica do zdaj ni izstopila iz zavezništva. Da bi sistem soglasja lahko deloval, mora vsaka članica zavezništva pokazati razumevanje za stališča drugih članic. Če bi se s časom različna stališča razmahnila, bi pomembne razlike utegnile ogroziti politično strnjeno zavezništva v kritičnih okoliščinah. Zato so države članice zainteresirane za sprotno obravnavanje razlik v mnenjih na način, ki krepi konsenz in varuje njihove skupne varnostne interese. Ta pristop velja za odnose med državami članicami zavezništva. Podobna načela prostovoljnega medsebojnega sodelovanja, spoštovanja nacionalne neodvisnosti in sprejemanja odločitev s konsenzom so zna-

čilna tudi za bilateralno in multilateralno sodelovanje med Natom in partnerskimi državami.

Posvetovanja so torej življenjsko pomemben del procesa odločanja v zavezništvu. Na najosnovnejši ravni pomenijo posvetovanja izmenjavo informacij in mnenj. Na višji ravni vključujejo tudi medsebojno obveščanje o odločitvah, ki so jih vlade že sprejele ali so tik pred tem, da jih sprejmejo, ter bi utegnile prizadeti interese drugih zaveznic. Posvetovanja lahko vključujejo tudi vnaprejšnje opozarjanje na prihodnje postopke ali odločitve vlad, zato da bi drugi imeli možnost izreči se o njih. Posvetovanja lahko tudi vključijo iskanje konsenza o bodočih skupnih odločitvah ter o delovanju zavezništva kot celote.

Ker imajo vse države članice svoje stalne predstavnike na sedežu Nata v Bruslju, lahko stečejo posvetovanja na zahtevo katerekoli članice ali na pobudo generalnega sekretarja z minimalnim časovnim zamikom. To omogoča, če je treba, hiter začetek intenzivnih razprav, v katerih sodelujejo predstavniki vseh zainteresiranih držav. Ker imajo partnerske države svoje diplomatske misije in urade za zvezo v sosednjih stavbah, se lahko članice brez težav posvetujejo tudi z njimi.

NATO DANES

V glavni stavbi Nata v Bruslju stalno domuje najvišji organ zavezništva Severnoatlantski svet. V nasprotju z drugimi mednarodnimi organizacijami, imajo stalna predstavništva držav članic svoje prostore na samem sedežu Nato. V glavni stavbi se nahajajo tudi prostori urada generalnega sekretarja, mednarodnega civilnega osebja, predsednika Vojaškega odbora, mednarodnega vojaškega osebja ter številnih specializiranih organov. Vsega skupaj dela na sedežu zavezništva, poleg pomožnega tehničnega osebja, približno 3150 stalno zaposlenih. Od teh jih je okoli 1400 sodelavcev diplomatskih misij in uradov za zvezo, okoli 1300 uradnikov mednarodnega civilnega osebja in približno 450 je pripadnikov mednarodnega vojaškega osebja. Vsako predstavništvo ima vodjo ali stalnega predstavnika v rangu veleposlanika in nacionalnega vojaškega predstavnika. Vsakega od njiju oskrbuje osebje, sestavljeno iz civilnih in vojaških svetovalcev in uradnikov, ki zastopajo svojo državo v odborih Nata. Sestankov se letno udeležuje tudi več tisoč drugih ur-

dnikov in strokovnjakov. Poleg tega sedež Nata vsako leto obišče več kot dvajset tisoč obiskovalcev iz držav članic in partnerskih držav, ki se na ta način seznanjajo z delovanjem zavezništva.

Vrhovno poveljstvo zavezniških sil v Evropi (z angleško kratico SHAPE) so zgradili na prek 200 hektarjih nedaleč od mesta Mons v Belgiji. V poveljstvu dela okrog 2200 pripadnikov mednarodnega vojaškega osebja in približno enako število častnikov, podčastnikov in drugih predstavnikov držav članic in partnerskih držav. Skupaj s civilnimi zaposlenimi v pomožnih dejavnostih ter s člani družin vojaškega osebja šteje naselje SHAPE prek 11000 odraslih in otrok. V Severnoatlantskem sporazumu je bilo predvideno le polnopravno članstvo v zavezništvu. Tudi kasneje Nato, v nasprotju, recimo z Zahodnoevropsko unijo, ni razvil nobenih drugih statusov, takih kot so pridruženo članstvo, opazovalski status, status pridruženega partnerja itn. Čeprav imajo članice enake pravice, obstojijo med njimi tudi pomembne dejanske razlike. Recimo ustanovna članica Islandija nima svoje vojske, Luksemburg pa ni daleč od tega. Nadalje, Francija je po šestnajstih letih polnega

sodelovanja izstopila iz vojaškega dela Nata. Temu zgledu je več let sledila tudi Španija. Med članicami, ki polno sodelujejo v zavezništvu, imata le dve svoje jedrsko orožje (ZDA in Velika Britanija), druge pa ne itn. Nato ni naddržavna tvorba, ampak zavezništvo suverenih držav, zato nima stalne armade, ki bi v vojašnicah čakala ukaz za vojaško akcijo. Zavezništvo vzdržuje le zelo majhno stalno jedro v obliki integriranih vojaških poveljstev z mednarodnim osebjem ter enote in naprave za zaščiteno elektronsko komuniciranje. Poleg tega ima Nato eskadriljo letal, ki zagotavljajo nenehni nadzor in zgodnje opozarjanje za primer letalskega ali raketnega napada v Evropi. Poglavitna postojanka te eskadrilje je pri Geilenkirchnu v Nemčiji. Nato je zgradil in vzdržuje devet naftovodov in skladišč za tekoča goriva. Največji med temi sistemi povezuje vojaške postojanke osmih držav. Poleg tega ima Nato tudi skladišča oborožitve in opreme. Poveljstvu zavezniških sil za Evropo je podrejen korpus za hitro posredovanje, v katerem so nacionalne enote in dve večnacionalni diviziji. Zavezništvo razpolaga tudi s stalnimi pomorskimi silami, ki jih po načelu rotacije tvori manjše število ladij in osebje iz sestave vojnih mornaric nekaterih držav članic. Nato vzdržuje nekaj skupnih

učnih centrov. Razen navedenega tvorijo vojaške zmogljivosti zavezništva nacionalne oborožene sile, ki prehajajo v pristojnost poveljstev Nata v primeru skupnih vojaških akcij oz. vojne ter v skladu s postopki, o katerih so se države članice vnaprej sporazumele.

Finančno poslovanje Nata poteka v okvirih civilnega, vojaškega in infrastrukturnega dela proračuna. Vsak del temelji na dogovorjeni formuli za delitev bremen, ki določa višino denarnega prispevka vsake države. Seštevek treh proračunov je leta 2000 znašal okrog 1.719 milijonov EUR. V poglavitni del proračuna prispevajo članice zavezništva približno po od polovice odstotka do poldruega odstotka svojega obrambnega proračuna. Pravila in postopki finančnega poslovanja Nata temeljijo na preglednosti, prožnosti in pravičnosti ter zagotavljajo, da se prek varčnih rešitev doseže največje učinke za celotno organizacijo in njene članice. Od nobene države članice ne pričakujejo, da prevzame preveliko finančno breme ali delež, ki ga ne bi mogla prenesti, ne da bi s tem ogrozila svojega gospodarskega razvoja in blagostanja

svojih državljanov. Izvršitev proračuna nadzorujeta Odbora za civilni in vojaški proračun ter Odbor za infrastrukturo, v katerih so zastopani predstavniki vseh držav članic. Vsi deli proračuna so izpostavljeni tudi zunanjemu nadzoru in finančni reviziji, katerih izvajalce izbirajo države članice. Zunanji revizorji poročajo neposredno Severno-atlantskemu svetu.

Nato razvija dobre in obojestransko koristne odnose z Evropsko unijo. S tem namenom je zavezništvo predvidelo »ločljive« ne pa »ločene« zmogljivosti, s katerimi bi lahko zadovoljilo potrebe članic Evropske unije, kadar druge članice zavezništva, vključno z ZDA, ne bi bile zainteresirane za vojaško dejstvovanje. Ravno v zvezi s to možnostjo so v vojaški strukturi Nato vpeljali položaj namestnika vrhovnega poveljnika zavezniških sil v Evropi, ki je rezerviran za Evropejca. Sedaj je na tem položaju britanski general. Proces odločanja v Natu se še vedno precej razlikuje od procesa odločanja v EU. Razvoj evropske varnostne in obrambne identitete pa je prinesel potrebo po veliko tesnejši politični povezavi med obema organizacijama. Sveta

obeh organizacij in nekateri od njenih podrejenih organov imajo sedaj redne skupne sestanke. Po odločitvi članic EU, da pričnejo z razvojem evropskih sil za hitro posredovanje in skupnih policijskih sil, so dosegli odnosi med Natom in EU višjo raven, ki vključuje vzpostavitev novih mehanizmov za posvetovanja in sodelovanje ter skupno nastopanje na kriznih območjih. To se je posebej pokazalo pri razreševanju krize v Makedoniji. EU in Nato izpopolnjujeta postopke za uporabo sredstev in zmogljivosti Nata v operacijah, v katerih bi sodelovale le evropske članice. Krepitev varnostnih zmogljivosti Evropske unije pa ne pomeni ustanovitve evropske vojske (»Deklaracija iz Laekena«, december 2001). Evropske sile za hitro posredovanje, po njihovi predvideni vzpostavitvi leta 2003, bodo namenjene opravljanju vojaško manj zahtevnih mirovnih, humanitarnih in reševalnih nalog. Zato njihov obstoj nikakor ne odpravlja temeljnega obrambnega poslanstva zavezništva in ga le dopolnjuje. V zadnjem desetletju doživlja vojaški ustroj zavezništva pomembno preoblikovanje. Le-to zadeva organizacijo, strukturo, oborožitev in vojaško opremo, strategijo in doktrino delovanja. Nato je bistveno zmanjšal številčnost zavezniških sil, njihovo težko oboroži-

tev in ukinil številna poveljstva. Vendar so dogodki 11. septembra 2001 pokazali, da je potreben ponoven temeljit premislek. Da bi odgovorile na nove izzive, so sklenile članice zavezništva razvijati lažje, vrhunsko izurjene in opremljene, strateško in operativno mobilne, relativno maloštevilne sile, sposobne za takojšnje ali zelo hitro dejstvovanje. Prav tako se bo naprej razvijala delitev dela znotraj zavezništva, kjer naj bi posamezne članice prispevale v skladu s svojimi komparativnimi prednostmi. Skupne stalne naprave, skladišča vojaške opreme in oborožitve, logistično, energetsko in komunikacijsko infrastrukturo bo potrebno ponovno oceniti, racionalizirati in prerazporediti skladno z novimi varnostnimi zahtevami. Izkušnje iz operacij na Balkanu kažejo na pomen takih oblik sodelovanja, kot so začasne postojanke (kopenske, letalske, pomorske), pretovarjališča, tranzitne ugodnosti (zračni prostor, cestne in železniške povezave, pomorski promet), dostop do obveščevalnih podatkov, skupno urjenje v posebnih pogojih, jezikovne in druge oblike civilno-vojaškega sodelovanja, zdravstvene storitve itd. Kakovost oborožitve in opreme ter raven usposobljenosti kadrov bodo opredeljevali veljavo posameznih članic znotraj zavezništva bolj kot število brigad, tankov, letal in vojakov.

Ena od pomembnih skrbi zavezništva je zagotovitev dolgoročne stabilnosti v Jugovzhodni Evropi. Zavezništvo vodi na Balkanu dve večji mirovni operaciji. Pripadniki Natovih mirovni čet so prispeli v BiH decembra 1995, na Kosovo pa junija 1999 skupaj z vojniki iz partnerskih držav, vključno z Rusko federacijo in Ukrajino. V okviru »Sil za stabilizacijo« (SFOR) v Bosni in Hercegovini in »Sil na Kosovu« (KFOR) je skupno nameščenih okrog petdeset tisoč vojakov iz 19 članic Nata in 24 držav nečlanic. SFOR ima mandat OZN za vzdrževanje miru na Balkanu, aktivno sodeluje pri normalizaciji razmer, vrnitvi razseljenih oseb in pri preoblikovanju oboroženih sil BiH. Mandat KFOR izhaja iz resolucije Varnostnega sveta OZN št. 1244. Na tej podlagi je Nato sklenil vojaško-tehnični sporazum s predstavniki Vojske Jugoslavije. KFOR je odgovoren za preprečevanje novih sovražnosti in zagotovitev varnega okolja v pokrajini. Poleg tega podpira KFOR mednarodna humanitarna prizadevanja in sodeluje z »Začasno administrativno misijo OZN na Kosovu« (UNMIK) pri izvajanju civilne oblasti. Nato postopno zmanjšuje svojo vojaško prisotnost na

Balkanu in bo svoje mirovne naloge predvidoma odstopil Evropski uniji.

Nadzor nad oboroževanjem, razoroževanje in neširitev orožij za množično uničevanje sodijo med ključne varnostne cilje zavezništva. Nato je tudi aktiven na številnih drugih področjih.

Leta 1999 je zavezništvo odprlo Euro-atlantski koordinacijski center za odpravo posledic naravnih in drugih nesreč. Zavezništvo je poleg tega sodelovalo pri zagotavljanju pomoči beguncem s Kosova leta 1999, žrtvam poplav v Ukrajini, na Madžarskem in v Romuniji leta 1999 in 2000 itn.

Od leta 1958 vodi več znanstvenih programov, v katere je vključenih okrog deset tisoč znanstvenikov. Le-ti sodelujejo tudi s kolegi iz partnerskih držav, med drugim, pri izboljšanju računalniškega omrežja in dostopa do medmrežja (interneta).

Povsem novo dimenzijo je čezatlantsko sodelovanje dobilo po 11. septembru 2001, ko je Nato prvič v svoji zgodovini aktiviral določila 5. člena Washingtonske pogodbe. Ena od posledic terorističnih napadov v ZDA je okrepljeno čezatlantsko sodelovanje v boju zoper mednarodni terorizem.

PARLAMENTARNO SODELOVANJE

Vlade držav članic Nata so odgovorne svojemu parlamentu. Zato je zelo pomembno, da tudi parlamenti večinsko podpirajo cilje zavezništva. Severnoatlantska skupščina je medparlamentarni forum, v katerem delegirani evropski in severnoameriški zakonodajalci razpravljajo o vprašanih, ki so v skupnem

interesu držav članic zavezništva. Skupščina deluje povsem samostojno in povezuje parlamente in Nato. Skupščina spodbuja države, da pri oblikovanju svoje zakonodaje vedno upoštevajo skupne interese zavezništva in hkrati opozarja vlade na nadzorno vlogo demokratično izvoljenih parlamentov. Severnoatlantska skupščina vzdržuje številne stike s parlamenti partnerskih držav, katerih predstavnike vabijo na njena zasedanja.

SODELOVANJE Z NEČLANICAMI ZAVEZNIŠTVA

Eden od prvih korakov v smeri krepitev varnosti v evroatlantskem prostoru prek sodelovanja z nečlanicami je bila leta 1991 ustanovitev Severnoatlantskega sveta za sodelovanje. Vanj so povabili nekdanje članice Varšavskega pakta. Leta 1994 je bilo ustanovljeno tudi Partnerstvo za mir kot organizacijski okvir za konkretno sodelovanje med Natom in državami nečlanicami. Temu je leta 1997 sledilo preoblikovanje Severnoatlantskega sveta za sodelovanje v Evroatlantski partnerski svet, ki danes združuje 19 držav članic Nata in 27 partnerskih držav. Poleg tega so ustanovili Stalni skupni svet Nato – Ruska federacija in Komisijo Nato – Ukrajina. Leta 2002 so Stalni skupni svet Nato – Ruska federacija preoblikovali v organ s spremenjenim imenom, v katerem bo vseh dvajset članic delovalo samostojno in imelo enake pravice odločanja. Leta 1995 je Nato vzpostavil tudi t. i. Mediteranski dialog s šestimi državami iz širše mediteranske regije: Egiptom, Izraelom, Jordanijo, Mavretanijo, Marokom in Tunizijo. Leta 2000 se jim je pridružila še Alžirija.

«Partnerstvo za mir» ustanov-

ljeno leta 1994 povezuje programe dvostranskega in večstranskega sodelovanja med vsako sodelujočo državo z 19 državami članicami. Vsaka nečlanica sama predlaga zavezništvo, na katerih področjih in kako si želi sodelovati. Avtorji zamisli o partnerstvu so sicer upali, da bodo z njegovo ustanovitvijo potolažili najbolj vztrajne kandidatke za članstvo v Nato. To pa se ni zgodilo. Partnerstvo ni del Nata in sodelovanje v njem ne pomeni nekakšnega pridruženega članstva v zavezništvu, še manj pa nadomestka za članstvo. Nekatere države sicer sodelujejo v Partnerstvu v upanju, da jih bo v doglednem času pripeljalo med članice Nata. Med sodelujočimi pa so tudi take, ki ne nameravajo vstopiti v zavezništvo, tudi če bi jih povabili. V programih Partnerstva za mir (PzM) je vključenih 29 držav nečlanic: Albanija, Armenija, Avstrija, Azerbajdžan, Belorusija, Bolgarija, Češka, Estonija, Finska, Gruzija, Hrvaška, Irska, Kazahstan, Kirgizistan,

Latvija, Litva, Madžarska, Makedonija, Moldavija, Poljska, Romunija, Ruska federacija, Slovaška, Slovenija, Švedska, Švica, Tadžikistan, Turkmenistan, Ukrajina in Uzbekistan.

Programi Partnerstva za mir:

- pomagajo zagotavljati večjo preglednost obrambnega načrtovanja sodelujočih držav in njihovih obrambnih proračunov;
- krepijo demokratični nadzor nad obrambnimi silami;
- sodelujočim državam pomagajo razvijati njihove zmogljivosti za izvajanje mirovnih operacij, nalog iskanja in reševanja ter drugih humanitarnih nalog;

- partnerskim državam omogočajo skupno načrtovanje ter urjenje in izvajanje vojaških vaj; širijo sodelovanje na področjih varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, odpravljanja posledic nesreč, znanosti ter varstva okolja;
- izboljšujejo odnose med partnerskimi državami in posredno prispevajo k zgladitvi sporov med njimi.

Članice zavezništva in udeleženske v programih »Partnerstva za mir« se redno posvetujejo o političnih in varnostnih vprašanjih v okviru Evroatlantskega partnerskega sveta.

SLOVENIJA IN NATO

Slovenija se je odločila za približevanje evroatlantskim integracijam že v »Deklaraciji o neodvisnosti« leta 1991. Za članstvo Slovenije v EU in Nato so se že nekajkrat javno opredelili demokratično izvoljeni predstavniki strank, ki so zastopane z veliko večino poslancev v Državnem zboru. Politika slovenskih vlad do vključevanja Slovenije v Nato je zasnovana na programih koalicij strank,

ki so dobile prepričljivo podporo med slovenskimi volivci.

Slovenske vlade so si prizadevale za pridobitev vabila s strani članic Nata zato, ker so videle v članstvu najboljši način za zagotovitev dolgoročnih varnostnih interesov naše države. Članstvo v edinem učinkovitem sistemu kolektivne obrambe v evroatlantskem prostoru bi Republiko Slovenijo še tesneje povežalo z našimi največjimi gospodarskimi in političnimi partnerji iz kroga industrijsko razvitih demokratičnih držav, s katerimi imamo tudi številne

druge skupne interese. Sodelovanje v sistemu kolektivne obrambe bi omogočilo najvišjo možno raven zunanje varnosti Slovenije. Pri tem bi bila obremenitev našega gospodarstva dolgoročno občutno nižja kot v primeru, ko bi svojo zunanjo varnost skušali zagotoviti povsem samostojno.

Članstvo Slovenije v Natu so kot enega prednostnih strateških ciljev prvič uradno opredelili v dopolnilih k »Resoluciji o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti«, sprejetih januarja 1994 v Državnem zboru. Na temelju te politične odločitve se je Slovenija spomladi istega leta vključila v program »Partnerstva za

mir«. Še istega leta je začela delegacija Državnega zbora sodelovati v delu Severno-atlantske skupščine. Politična odločitev Slovenije za članstvo v Natu je bila potrjena 11. aprila 1996 s sklepom Državnega zbora, ki pravi, da »Republika Slovenija želi zagotoviti svoj temeljni varnostni interes v okviru sistema kolektivne obrambe, ki ga omogoča članstvo v NATO«. Na osnovi tega sklepa se je Slovenija odzvala na predlog zavezništva za

individualni dialog, v katerem je v treh krogih celovito predstavila svoj politični, gospodarski in obrambni ustroj. Aprila 1997 je Državni zbor sprejel »Deklaracijo o vključevanju Republike Slovenije v NATO«. Avgusta istega leta je bila odprta Stalna misija Republike Slovenije pri Natu. Marca 1998 je vlada sprejela Nacionalno strategijo za vstop v Nato.

V drugi polovici leta 1995 so se pripadniki Slovenske vojske prvič udeležili vaje v okviru »Partnerstva za mir«. Konec leta je bil med Slovenijo in Natom sklenjen še »Sporazum o statusu sil in tranzitu sil IFOR/SFOR«, s katerim je Slovenija mirovnim silam zavezništva omogočila prehod prek svojega ozemlja. Novembra 1997 je Slovenija napotila prve pripadnike Slovenske vojske v SFOR. Jeseni leta 1998 je potekala največja vojaška vaja Nata in partnerskih držav, ki jo je zavezništvo v okviru priprav na skupne mirovne operacije dotlej organiziralo v kateri od partnerskih držav (»Cooperative Adventure Exchange 1998«). V njej je sodelovalo več kot 6000 vojakov. Med posegom Nata v ZR Jugoslaviji

je Slovenija odprla zračni prostor za prelete vojaških zračnih plovil držav članic Nata, zavezništvo pa je dalo Sloveniji ustrezna varnostna zagotovila.

Vrh Nata v Washingtonu aprila 1999 je potrdil opredelitev za nadaljnjo širitev zavezništva ter sprejel akcijski načrt za pripravo na sprejem novih članic. Slovenija se je oktobra 1999 vključila v ta proces. Oktobra 2001 je gostila deset ministrov za zunanje zadeve držav kandidatk za članstvo v Natu (Vilnuška skupina) ob hkratnem 47. zasedanju Združenja atlantskih svetov (Atlantic Treaty Association – ATA) na Bledu. Na predlog Slovenije so zunanji ministri Vilnuške skupine sprejeli skupno izjavo, s katero so izrazili pripravljenost svojih držav za aktivno sodelovanje v skupnem boju zoper mednarodni terorizem in organizirani kriminal.

Na naslednjem zasedanju Severnoatlantskega sveta na vrhu novembra 2002 v Pragi pričakujejo odločitev zavezništva o nadaljnji razširitvi. Med resnimi kandidatkami, ki bi utegnile prejeti povabilo za vstop v zavezništvo, že nekaj časa omenjajo tudi Republiko Slovenijo. Tako bo leto 2002 utegnilo biti pomemben mejnik v odnosih naše države s severnoatlantskim zavezništvom.

